

5. szempont:

Akkor és most – Az eredeti szándéktól a mai magyar megvalósulásig

Maria Montessori

Miután Montessori megnyitotta saját óvodáit, követői – egy idő után – szintén létrehoztak intézményeket, amelyekben Montessori módszerei szerint nevelték, oktatták a gyerekeket. A módszer egyértelmű volt, világos. Montessori maga írta le őket nem kevés számú könyvében. Sok-sok előadást tartott élete során, amelyből nem csak a leendő Montessori pedagógusok, hanem a leendő szülők is megismerhették az elveket és a módszer lényegét.

Montessori óvodáiba sosem a kiemelkedően gazdag gyerekek jártak. Ma Magyarországon, amikor az állami óvodákban a havonta fizetendő összeg kevesebb, mint az alapítványi vagy magánóvodákban, mégis többé vagy kevésbé tudják vagy érzik a szülők, hogy miért íratják gyermeküket Montessori óvodába, vagy normál óvodában működő Montessori csoportba. Magyarországon mindkét típus száma csekély!

Minden társadalomban van olyan réteg, amely nem elégszik meg a hagyományos, állami nevelő-oktató intézmények szolgáltatásaival. Azok a szülők, akik valami mást akarnak, meg kell hogy ismerjék és értsék a nevelésbeli különbség lényegét. A pedagógussal együtt kell eldönteniük, hogy a gyermeknek valóban a Montessori módszer-e a jobb. Mindezt összevetve anyagi helyzetükkel, íratják be gyermeküket a Montessori óvodába. Ezek a szülők tehát mind szellemi, mind anyagi vonatkozásban az ország átlagos helyzetéhez képest „jól” állnak. Ez persze nem vonatkozik a Montessori csoportra. Ám ezek a szülők is előnynek, netán kiváltságnak élik meg, hogy gyermekeik Montessori módszerű óvodába járhatnak.

Mindezek mellett, ugyanakkor azzal is tisztában vannak, hogy az intézmény léte – nem úgy, mint egykor Montessori idejében – függhet az ország változó és pillanatnyi társadalmi-gazdasági és politikai állapotától. Ezt a kockázatot vállalniuk kell a mai „Montessori-szülőknek”. Mindenesetre ma már nem a gyerekek felkarolásáról van szó, hanem arról, hogy egy szülőréteg valamilyen okból – adott esetben Montessori – alternatívát választ.

Ez a tény meghatározza azt is, hogy Magyarországon a mai Montessori intézményekben a nevelés deklarált céljaként elsősorban nem a hit belső meggyőződéssé válását említik, hanem a gyermeki öntevékenység, a gyermeki tanulás egy sajátos változatát.

Az a gyermek, aki Montessori óvodába jár, utána még járhat hagyományos első osztályba. A rendszer sajátosságaiból következik viszont, hogy hatékony akkor lesz a gyermek számára a Montessori-féle nevelés, ha iskolai tanulmányait is Montessori iskolában folytathatja. Ennek elvi feltételei megvannak nálunk, bár a befogadóképes létszámot illetően több Montessori iskolára lenne szükség. A Montessori iskolában a klasszikus nemzetközi Montessori tantervet használják, magyar sajátosságokkal kiegészítve. Másképpen kell írni-olvasni megtanítani azokat a gyerekeket, akik már kapcso-

latba kerültek a betűkkel az óvoda falain belül. Másképpen illeszkedik be az iskolába az a gyerek, aki megszokta, hogy maga dolgozik, de azt is megszokta, hogy nemcsak egy, hanem több pedagógus „lesi”, hogy mikor és miben kér segítséget. A Montessori óvodából kikerült gyermekek önkontrollja tudatosabb, ezért épít erre a felkészültségre is a Montessori iskola.

A modern pszichológiai irányzatok egy része sokat foglalkozik azzal, hogy egy-egy új ismeret, vagy eszköz bemutatása milyen mértékben a pedagógus feladata, milyen szinten a gyermeké. A Montessori eszközöket is első használatuk előtt be kell mutatni a gyerekeknek. Kérdés, hogy a mai magyar Montessori gyakorlatban mennyire hat az eredeti Montessori elképzelés: tudni illik, hogy az eszközök meghatározzák, mit kell velük csinálni. Ma már egy-egy játékeszköz használata az óvodák nagy részében polivalens értelmezést nyer. Pl.: a gyönggyel lehet fűzőcskézni, a ceruza lehet lázmérő, stb. Ennek a szabad eszközhasználatnak a biztosítása szintén eltérést mutat az eredeti Montessori-féle elképzeléshez képest.

Lényeges különbség mutatkozik a művészetekhez való viszonyulásban. Montessori – mint már volt róla szó – szinte említést sem tett a csodás mese nevelő értékéről vagy a szabad fantázián alapuló gyermeki mesélésről, az absztrakt, nonfiguratív vagy a reálistól eltérő színekkel dolgozó gyermeki ábrázolásról. Mindezek a mai magyar Montessori óvodában léteznek, éppen úgy, mint bármely más óvodában is.

Alapvető eltérést mutat az eredeti Montessori óvoda és a mai között a játék értelmezése. Montessori szerint – láttuk már – a játék maga a tanulás, a munka. Az úgynevezett alkotójáték (pl.: építés a szőnyegen) vagy a babaszobai, babakonyhai szerepjáték Montessori számára kimondottan feleslegesnek tűnt. Nem a képzelet fejlődését, kiélését tartotta fontosnak, hanem a valóságos tevékenységet. A mai magyar Montessori óvodai rendszer figyelembe veszi a spontán játék fejlesztő hatását, a gyerek tapasztalataiból leszűrt szubjektív élmények jelentőségét a játékban. Ezért a magyar Montessori óvodákat és csoportokat végül is inkább Montessori adaptációnak nevezhetjük.⁴⁹

Itt kell megemlíteni, hogy a két világháború között Magyarországon több – eredeti szellemiségű – Montessori magánóvoda létesült. Az egykor ott dolgozó óvónők egy része is képezi a mai Montessori óvodák eszmei és metodikai bázisát.

Rudolf Steiner

Rudolf Steiner első intézményét – mint már erről szó esett – egy gyár dolgozóinak gyerekei számára létesítette. Célja volt a munkásgyermekek számára biztosítani azt a légkört, amelyben személyiségük szabadon fejlődhet és ezáltal esélyt adni az ő számukra is a tanulásra.

Ma Magyarországon a Waldorf intézmények is – beleértve az óvodákat – abba a sajtós helyzetbe kerültek, hogy nem érhetők el minden réteg számára. Fakad ez egyrészt abból, hogy mint minden alapítvány pénzt kér a szülőktől. (Viszonylag keveset a többi alapítványhoz képest.) Ez cleve kizárja a társadalom bizonyos nem jelentéktelen szá-

mú rétegeit. Azt is vannak olyanok, akik a ratórium dönt. Nem kolák) félnaposak. dolgozik (Németo vagy fizetett délutáni deti elképzelés az ládában töltse. Nyil gére nem jellemző tételeket teljesítés azok, akik az otthoni életmódot biztosít Waldorf pedagógiai változott meg. Ne tú szülők vonzóda lemben, a teljesítés ban nem vesznek lal el a kreativitás mányok ápolása, a művész szülő, hogy a Waldorf kapcsolatban len

A Waldorf óvoda gyománnyú, jelle pedagógusok mo mora ellenére szo gyógynövényekre ban mindezeket a Waldorf óvodáin megtartva a term mindegyike jár c

Érdekes és fo dák között a dal gyerekeknek a p Ezért az óvónők a dolgozik. A per Ugyanez vonatk jesen megfelelni sikéket kreálni.

A német Wal óvodákban a m gyerekeknek va

pen illeszkedik be az iskolába
t is megszokta, hogy nemcsak
n kér segítséget. A Montessori
zért épít erre a felkészültségre

glalkozik azzal, hogy egy-egy
a pedagógus feladata, milyen
sználatuk előtt be kell mutatni
gyakorlatban mennyire hat az
zők meghatározzák, mit kell
ta az óvodák nagy részében
eskézni, a ceruza lehet lázmé-
szintén eltérést mutat az cre-

ő viszonyulásban. Montessori
s mese nevelő értékéről vagy
rakt, nonfiguratív vagy a reál-
l. Mindezek a mai magyar
más óvodában is.

a mai között a játék értelme-
mulás, a munka. Az úgynve-
bai, babakonyhai szerepjáték
n a képzelet fejlődését, kiélé-
l. A mai magyar Montessori
ő hatását, a gyerek tapasztal-
n. Ezért a magyar Montessori
tációnak nevezhetjük.⁴⁹
gyarországon több – eredeti
r ott dolgozó óvónők egy ré-
ai bázisát.

– egy gyár dolgozóinak gyc-
nára biztosítani azt a légkört,
yt adni az ő számukra is a ta-

ve az óvodákat – abba a sa-
számára. Fakad ez egyrészt
(Viszonylag keveset a töb-
nyos nem jelentéktelen szá-

mű rétegeit. Azt is hozzá kell tennünk azonban, hogy vannak „ingyenes” gyerekek, és vannak olyanok, akik keveset, vagy kevesebbet fizetnek, mint az átlag. Minderről a kuratórium dönt. Nem kevésbé szelektáló tényező viszont az, hogy a Waldorf óvodák (iskolák) főnaposak. Csak az a gyerek járhat Waldorf óvodába, akinek az édesanyja nem dolgozik (Németországban sok ilyen van) vagy otthon dolgozik, netán nagyszülőkkel vagy fizetett délutáni nevelővel tudják megoldani a délutáni gyermekfelügyeletet. Az eredeti elképzelés az volt, hogy a gyerekeknek arra van szüksége, hogy délutánjait a családban töltsék. Nyilvánvaló tény, hogy ennek lehetősége a mai magyar családok többségére nem jellemző. Felvételt tehát azok a gyerekek nyernek, akiknek szülei a fenti feltételeket teljesíteni tudják, valamint – és tartalmi szempontból csak ez a lényeges – azok, akik az otthoni életvezetésükben hasonló, vagy az óvodáinak nem ellentmondó életmódot biztosítanak. E kényszerszelekció ellenére megállapítható az is, hogy a Waldorf pedagógia iránt érdeklődők köre (ez már nem réteg kérdése) lényegében nem változott meg. Nem egyszerűen viszonylag jómódú, megállapodott társadalmi helyzetű szülők vonzódnak ehhez a pedagógiai légkörhöz, hanem azok, akik a versenyszellemben, a teljesítménycentrikus, rohanó világban maguk sem szívesen, vagy egyáltalában nem vesznek részt. Ezeknek az embereknek az értékítéletében fontos szerepet foglal el a kreativitás, a művész érzék és kifinomultság, a közösségben való élet, a hagyományok ápolása, együttes ünneplés stb. Ezért viszonylag – az arányokat tekintve – sok a művész szülő, a szellemi szabadúszó vagy a sok gyermeket nevelő család. Tekintve, hogy a Waldorf óvodákban a szülők szerepe kiemelten jelentős, Waldorf óvodával kapcsolatban lenni – egy életformát jelent!

A Waldorf óvodák külső jegyeiket illetően – tudjuk – igen hasonlóak. Önmagához hagyományhű, jellegzetes formai elemeiről könnyen és biztosan felismerhetők. Waldorf pedagógusok mondják némi öniróniával, hogy „szagról” észrevehetők. Ez minden humor ellenére szó szerint is igaz, hiszen a méhviasznak, a gyertyának, az akvarellnek, a gyógynövényeknek, stb. sajátos illatuk van. Az is tény azonban, hogy a magyar óvodákban mindezeket az anyagokat nehéz beszerezni, többnyire külföldről kell behozni. A mi Waldorf óvodáink is egyelőre még ellenállnak a technikai csodáknak, a műanyagoknak, megtartva a természetes anyagokra vonatkozó „Steiner-igényeket”. Bár a gyerekek nem mindegyike jár csak gyapjúruhában, de az óvodában nincs semmi, ami műanyag.

Érdekes és fontos eltérés az eredeti Waldorf óvodák és a mai magyar Waldorf óvodák között a dalanyag. Steiner megállapította, amire azóta már sokan rájöttek, hogy a gyerekeknek a pentaton dalanyag felel meg leginkább. A német dalok nem ilyenek. Ezért az óvónők maguk írták és írják a gyerekdalokat. A magyar óvónőknek könnyebb a dolguk. A pentaton dallamkészlet természetes része a magyar gyerekdalanyagnak. Ugyanez vonatkozik a ritmusos mozgások versanyagára. A magyar népi mondókák teljesen megfelelnek az egyenletes löktetésre történő mozgás gyakorlására, nem kell versikéket kreálni.

A német Waldorf óvodákban főként Grimm-meséket mesélnek az óvónők, a magyar óvodákban a mesekészlet kiegészül a magyar népmese kincseiből, és más, az óvodás gyerekeknek való mesékkel is.

Bár az épületek és a csoportszoba berendezése nálunk is jellegzetes, a magyar Waldorf óvodák egy része törekszik arra, hogy bizonyos magyar népi motívumok díszítőelemként láthatók legyenek az épületen, a szobákban vagy a használati cikkeken.

Az már nem sajátosan magyar eltérés az „akkor és most” között, mégis meg kell itt és most említeni, hogy minden jellegzetesség ellenére az összkép és az óvodáról való benyomás – mind a formai elemeket, mind pedig a nevelés légkörét illetően – elsősorban az óvónők egyéni ízlésétől, attitűdjétől függ. A nevelés tartalmát és módszereit az óvónők megtanulják, az azonban, hogy ki hogyan értelmezi a tanult elemeket, ki, mit és milyen mértékben hangsúlyoz, az az óvónő személyiségjoga, amellyel való élni tudás önmagában sem kis feladat.

A két világháború között és utána közvetlenül az antropozófia bizonyos eszméi eljutottak Magyarországra is. Terjedésük azonban „féllegálisnak” volt mondható. Ugyanakkor az is tény, hogy 1926 és 1932 között Nagy Emilné dr. Göllner Mária vezetésével engedéllyel működött egy Waldorf iskola a Kis-Svábhegyen. Az antropozófiával foglalkozó személyek és munkásságuk dokumentumok alapján nyomkövethetők.⁵⁰ Ez is megkönnyíti ma a Waldorf intézmények létesítését és elismertségét.

Célestin Freinet

Az a sajátosság, hogy Freinet módszere eredetileg sem szoros módszertani ajánlásokon nyugszik, nehézzé teszi az eredeti Freinet óvoda és a mai Freinet csoportok közti különbségek kimutatását.

Freinet pedagógiája szellemiséget és életformát jelent, elveket és technikákat, öntevékenységet és kommunikációt, amelyeknek megvalósítását a pedagógus saját körülményeinek megfelelően szervezi meg. Ezért pontosabb inkább Freinet szellemiségű csoportokról beszélni. A Freinet csoportok nem különálló óvodákban működnek ma Magyarországon, hanem egy-egy óvodában egy-egy csoport „dolgozik” Freinet szellemében. Többnyire nem is épül egy-egy óvodai csoportra iskolai osztály, annak ellenére, hogy Freinet szellemű iskolai osztályok is vannak.

Freinet írásából jól megismerhetjük a Saint-Cado-i kisóvodát, amelyet Freinet segítségével irányított egy óvónő. Ebben az óvodában megvoltak a sajátos műhelyek, nyomdaasztal, festőállvány, szekrénykék és dossziék a gyerekek munkáinak elhelyezésére, mintázóasztal, bábparaván stb. Ebben az óvodában is rendszeres volt a csomagküldés. Kaptak is csomagot a gyerekek rendszeresen, melyeket – a leírás szerint – igen nagy lelkesedéssel fogadtak. A magyar Freinet csoportok nem feltétlenül vagy nem mindenben térnek el az állami óvodai programban foglaltak tartalmi anyagától. Ez vonatkozik mind a környezetre, mind a nevelés és az oktatás tartalmára. Az óvodákban hagyományos módon találhatunk babákat, kockákat, kisautókat, jellegzetes foglalkozási eszközöket (pl. minimat stb.). Ugyanakkor például a szokásos babaszobabútor helyett többnyire valódi polcokon, valódi edények vannak, valódi alapanyagok sorakoznak szépen rendezett üvegecskékben. Nyomda nincs minden csoportszobában, de a nyomdatech-

nk is jellegzetes, a magyar
magyar népi motívumok díszí-
agy a használati cikkeken.

st” között, mégis meg kell itt
összkép és az óvodáról való
és légkörét illetően – elsősor-
és tartalmát és módszereit az
ezzi a tanult elemeket, ki, mit
éjjoga, amellyel való élni tu-

pozófia bizonyos cszméi elju-
nak” volt mondható. Ugyan-
dr. Göllner Mária vezetésével
yen. Az antropozófiával fog-
án nyomonkövethetők.⁵⁰ Ez is
smertségét.

oros módszertani ajánlásokon
i Freinet csoportok közti kü-

elveket és technikákat, önte-
ását a pedagógus saját körül-
inkább Freinet szellemiségű
ló óvodákban működnek ma
ort „dolgozik” Freinet szelle-
iskolai osztály, annak ellené-

óvodát, amelyet Freinet segít-
ak a sajátos műhelyek, nyom-
ek munkáinak elhelyezésére,
dszeres volt a csomagküldés.
a leírás szerint – igen nagy lel-
tétlenül vagy nem mindenben
mi anyagától. Ez vonatkozik
ára. Az óvodákban hagyomá-
ellegzetes foglalkozási eszkö-
babaszobabútor helyett több-
panyagok sorakoznak szépen
tszobában, de a nyomdatech-

nikákat azért alkalmazzák. A különböző, egymástól kissé elszigetelt sarkok a műhelye-
ket jelképezik, amelyekben a választások és projektek szerint dolgoznak a gyerekek.

Sajátos helyzetűek az egyes Freinet csoportok az egész óvoda életén belül. A gyere-
kek egy része véletlenszerűen kerül a csoportba. A körzeti óvodaként működő intézmé-
nyek egy csoportjába akár pusztán életkor szerinti elosztás vagy egyszerűen létszám
szerinti elosztás után járhatnak a gyerekek. E gyerekek szülei számára részletes, több-
szöri felvilágosításra van szükség. Tudniuk kell, ki volt Célestin Freinet, mit jelent
Freinet szellemiségű csoportban élni. Természetesen hamar híre megy, hogy az óvoda
egy csoportjában más az élet, mint a többiben. Mindig vannak szülők, akik már tuda-
tosan választják a Freinet csoportot és az óvónőket. Ők tudják jó előre, hogy hova és
miért íratják be gyermeküket éppen abba a csoportba. Ez a szülői réteg azonban nem
azonos azzal a réteggel, akiket Freinet néptanítóként karolt fel, a Freinet csoportok jó
része városi! Évkezdés után pár héttel gyakran újra összehívják a szülőket és megkér-
dezik őket, nem akarják-e gyermeküket mégis egy hagyományosan működő csoportba
íratni. Előfordul, hogy a szülők közül néhányan aggódnak. Biztosak szeretnének lenni
abban, hogy ez a módszer is felkészíti-e a gyerekeket az iskolára, az iskola által elvárt
módon. Aggodalmaik sok szempontból és sok esetben jogosnak tűnnek, hiszen a tudás
tartalma és a tudáshoz, a teljesítményhez való viszony nem lesz azonos a hagyományos
csoportba járó gyerekekével, amely a mai átlagos iskolának megfelelőbb. E szülők gye-
rekei azonban legtöbbször annyira jól érzik magukat a csoportban már pár hét után,
hogy végül is senkinek sincs szíve a gyereket „áthelyezni” máshová.

Freinet szellemisége megjelenésének a magyar nevelésügyben nem kedvezett sem a
két háború közötti, sem az 1945 utáni korszak. Az első Freinet szellemű csoportok csak
a nyolcvanas években alakultak meg Magyarországon.

A táblázat elemzése

Az eredeti Montessori óvodákhoz képest némileg eltérő társadalmi réteg jár ma Magyarországon Montessori óvodába. Az óvodát a szülők választják. Éppen így, ugyan csak az eredetitől eltérő társadalmi réteg jár a mai magyar Waldorf óvodába. Az óvodát a szülők választják. A Waldorf pedagógia iránt érdeklődők köre azonban lényegében nem változott az elmúlt időkhöz képest, de Magyarországon ez a kör szélesedett. Ez tény erős szelektálásra kényszeríti a „felvételizető” pedagógusokat. Az eredetitől eltérő társadalmi réteg jellemzi a mai magyar Freinet óvodákat is. A szülők egy része vállalkozásos, más része tudatos vállalkozás szerint járaiya gyermekét oda.

Az óvoda formai elemei, a jellegzetes Montessori eszközök, polcok lényegében a eredeti Montessori óvodával azonosak. Azonban a nevelő és oktató munka kiegészítő pszichológia által feltárt és lényegesnek tartott alkotójátékkal, a szabad fantáziára építő művészeti neveléssel. Ezért ez a módszer adaptációjaként fogható fel. Az óvoda építlete, berendezése, tárgyai döntően az eredeti Waldorf óvodákhoz hasonlítanak, Steinmetz koncepciója szerint. A nevelés és oktatás tartalma alapvetően megmaradt. Bizonyos elemek azonban a magyar sajátosságokat hordozzák. A Freinet óvodában a műhelyjelleg megmaradt, ugyanakkor a játékeszközökben, foglalkozási tárgyakban a hagyományosan általános óvodai készletet is használják. A nevelés és oktatás tartalma is igazodik a hagyományos és általános nevelés, oktatás tartalmához. Szellemiségében és hangsúlyában tér el attól.

E szempont elemzésekor látható, hogy bizonyos vonalkódok az eredeti elemek megtartották, mások viszont átalakultak.

Montessori óvodái változtak meg leginkább, ha a tartalmat tekintjük legfontosabbnak. Ugyanakkor a Freinet óvodák talán a legkevésbé felismerhetőek a külső szemlélő számára, hiszen sok más óvodában hangsúlyos ma már az öntevékeny munka. Szemléltetésükkel azonban az óvodák jellege lényegében a régiekét követik, és a fejlesztési célok is hasonlóak. A Waldorf óvodák jellege lényegében a régiekéhez hasonlít, sőt fejlesztik. A gyerekek szociológiai hátterét vizsgáljuk. Törekvünk arra, hogy megmutassuk, hogy a gyerekek szociológiai hátterét vizsgáljuk. Törekvünk arra, hogy megmutassuk, hogy a gyerekek szociológiai hátterét vizsgáljuk. Törekvünk arra, hogy megmutassuk, hogy a gyerekek szociológiai hátterét vizsgáljuk.

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy a különbségek egy része pedagógiai megfontolásból tudatosan alakult ki, más részük azonban az eredetileg eltérő történelmi társadalmi helyzetből fakad.

FREINET

STEINER

MONTESORI

Összehasonlító táblázat az 5. szemponthoz

<p>Szüli: rítégyédekeliségy eredetileg és a mai magyar gyakorlatban. Szándékok és mai praxis</p>	<p>Eredetileg a felkarolás és a hit a dománás szándékok. Ma azok akik azt gondolják, hogy gyere- keiknek egyéni fejlesztő módszer- re van szükségük.</p>	<p>Tartalom, módszerek, eszközök</p>
<p>Az első intézmény munakágyere- iskoláját hozta létre, ma nincs réteg- hez köve, inkább az életforma, szellemiség iránti érdeklődés alakítja ki a választást.</p>	<p>Ma és nálunk ezeket az óvodákat - a közük lévő különbségek ellenére - azok a szülők választják, akik gyermeküket ki akarják vonni - valami más, valami új érdekében - az állami intézményekből.</p>	<p>A berendezés, az eszközök hagyo- mányúak. A mai magyar óvodai gyakorlatban a nevelés-oktatás tartalma kiegyensúlyozott: szabadabb alko- lás ábrázolásban, mesében, játék- ban. Nem az, ami volt!</p>
<p>Eredetileg Freinet falusi gyerekek iskoláját hozta létre, ma nincs réteg- hez köve, inkább az életforma, szellemiség iránti érdeklődés alakítja ki a választást.</p>	<p>Lényegét tekintve minden mozza- nat eredeti, sajátos magyar kiegészítésekkel.</p>	<p>Az antropozófia eszméisége fel- legálisan jelen volt.</p>
<p>Eredetileg Freinet tevékenysége hat időben köze- lebb zajlott napjainkhoz, hatása - tán éppen ezért - visszamenőleg nem mutatható ki.</p>		